

Іващук Ірина, Запухляк Віталій, Іващук Олег. Економічна дипломатія як детермінанта економічного прогресу та стратегічний пріоритет розвитку країн. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2022. Випуск 3-4. С. 44-57.

DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2022.03-04.044>

УДК 339.9:327.82:330.3

JEL Classification: F01, F19, F42, J10

Іващук Ірина

д.е.н., професор

професор кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет
м.Тернопіль, Україна

E-mail: i.ivashchuk@wunu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4906-799X

Запухляк Віталій

к.е.н., докторант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет
м.Тернопіль, Україна

E-mail: vitaliyzapukhlyak@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8976-4477

Іващук Олег

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Західноукраїнський національний університет
м.Тернопіль, Україна

E-mail: i.ivashchuk@wunu.edu.ua

ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГРЕСУ ТА СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ КРАЇН

Анотація

Вступ. Під впливом глобальних трансформацій у світі зазнають змін як економічні процеси, так і система міжнародних відносин. Відповідно, сучасна дипломатія набуває нових рис, змінюються її форми та методи ведення, спосіб подачі інформації про свої наміри або неприйняття певних явищ, незважаючи на обов'язковість дотримання протокольних вимог. Тому актуальним питанням сьогодення є наукове обґрунтування концептуальних засад економічної дипломатії та її ролі в реалізації стратегічних пріоритетів розвитку країн і забезпеченні їх економічного прогресу.

Методи. Методологія дослідження базується на системному підході, відповідно до якого інструменти та методи економічної дипломатії і економічний прогрес та стратегічний розвиток держав розглядаються у тісному взаємозв'язку й причинно-наслідковій зумовленості. Для вирішення дослідницьких завдань використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового дослідження і, зокрема: метод сходження від абстрактного до конкретного, аналізу і синтезу, узагальнення і аналогії, концептуально-логічний аналіз, історичний метод у поєднанні з методами емпіричних досліджень та міжкраїнової компаративістики.

Результати. Обґрунтовано роль економічної дипломатії у економічному розвитку країн. Визначено концептуальні підходи до поняття «економічна дипломатія» розкрито її роль у реалізації стратегічних пріоритетів розвитку країн. Аргументовано, що в економічна дипломатія набуває нового характеру та охоплює ширші сфери. Обґрунтовано, що процеси економічної інтеграції змушують активніше використовувати

інструменти економічної дипломатії. Розкрито особливості досвіду деяких країн у реалізації стратегічних пріоритетів розвитку із використанням інструментів економічної дипломатії. Окреслено стратегічні вектори та цілі економічної дипломатії у просуванні національних інтересів країн. У результаті проведеного дослідження науково обґрунтовано концептуальні засади економічної дипломатії; аргументовано її роль у реалізації стратегічних пріоритетів розвитку окремих країн і забезпеченні їх економічного прогресу; окреслено стратегічні вектори та цілі економічної дипломатії у просуванні національних інтересів держав.

Перспективи. Отримані результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових розробок щодо удосконалення теоретичного базису економічної дипломатії та її впливу на економічний прогрес.

Ключові слова: економічна дипломатія, економічний прогрес, інструменти «м'якої сили», комерційна дипломатія, національні інтереси, стратегії економічної дипломатії.

Вступ.

Глобальні структурні зміни, формування нового світового порядку та маргіналізація економік, мілітаризація економік, виникнення обставин непереборної сили стали викликом для країн в частині виконання завдань соціально-економічного характеру та підтримання глобального прогресу.

Глобалізація економіки змусила країни (в прямому сенсі цього слова) до пошуку нових інструментів глобальної інтеграції, залучення усіх суб'єктів міжнародних відносин до інтернаціоналізації національної економіки, дотримання принципів сталого розвитку, поступового переміщення уваги з централізованих методів просування інтересів країни, зокрема, виключно дипломатичними каналами, до використання інструментів «м'якої сили». Серед останніх яскраво вирізняється економічна дипломатія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика економічної дипломатії є відносно новою у вітчизняній літературі, хоча у зарубіжних виданнях достатньо наукових досліджень у цій сфері, які присвячені теоретичним засадам економічної дипломатії та її функціональному призначенню. Окремі питання економічної дипломатії висвітлені в працях українських вчених, зокрема, О. Горбачука, Н. Груцинської, Н. Кравчук, В. Рокочі, К. Фліссака та ін. Фундаментальним дослідженням є монографія професора О. Шарова [3]. Міністерствами закордонних справ багатьох країн розроблені Стратегії економічної дипломатії.

Мета.

Метою статті є наукове обґрунтування концептуальних засад економічної дипломатії та її ролі в реалізації стратегічних пріоритетів розвитку країн і забезпеченні їх економічного прогресу.

Методологія дослідження.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної науки, праці вітчизняних та зарубіжних вчених. У процесі дослідження, зокрема, застосовувались методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта і предмета дослідження; абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків); конструктивний та експериментальний (формування управлінського рішення за допомогою аналітичного забезпечення).

Результати.

Наприкінці ХХ ст. країни прийшли до розуміння, що економічна сфера стає надважливою у розвитку національної економіки та розвитку міжнародного співробітництва, але країни зобов'язані враховувати усі виклики та загрози, і при цьому зберігати «економічну та культурну незалежність; здатність до інновацій та виробництва завдяки надійній промисловій та технологічній базі; процвітання та їхні ресурси, які зумовлюють їхню здатність діяти, а також їхню стабільність і внутрішню згуртованість; політичний, економічний і культурний вплив, що надає їм міжнародної

ролі» [1]. У своєму дослідженні К. Фліссак відводить глобалізації вирішальну роль у формуванні сучасної економічної дипломатії, адже вона поставила «ряд нових викликів, які обумовлені ускладненням функціонування світового ринку, а розв'язання численних внутрішніх проблем окремих країн стало спільним інтересом гравців на цьому ринку» [2], при цьому важливою залишається активна позиція держави щодо реалізації інструментів економічної дипломатії. Як політико-економічну категорію пропонує розглядати економічну дипломатію професор О. Шаров, деталізуючи її різновиди та функції [3].

Сучасні міжнародні економічні відносини – це не лише про виключну роль урядів країн, адже вони охоплюють значну кількість недержавних акторів, і про це говорить більшість дослідників економічної дипломатії. І саме глобалізація сприяла тому, що на міжнародну арену вийшли недержавні актори з різних сфер (економічної, соціальної, культурної та ін.), які мають вагомий вплив на світові процеси і, іноді, навіть більшу результативну активність ніж держави, хоча вона може бути і деструктивною [4]. Тому зростаюча роль економічних чинників обумовлює те, що «спільна мета державних і приватних суб'єктів – перемогти конкуренцію. З цієї точки зору, функція економічної дипломатії полягає в тому, щоб зробити зовнішні ринки «сприйнятливими» до продукції, яку пропонують їхні компанії, і зменшити вплив інших конкурентів» [1]. Цілком очевидно, що діяльність недержавних акторів стала доповненням до урядової дипломатії, бо «вони також розвинули власну дипломатичну діяльність, іноді делеговану державами, іноді в конкуренції з ними або в опозиції до них» [5].

Безперечно, економічна дипломатія не є новим явищем, і, як зазначають науковці, «протягом століть основною місією зовнішньої політики країн був захист торговців на чужих землях, підтримка їх діяльності та охорона комерційних доріг. Якщо попередня економічна дипломатія була комерційною, сьогодні вона розуміється в більш широкому сенсі» [6]. Тому сфера зовнішньої торгівлі виступає лише її складовою частиною, хоча є дослідження, в яких комерційна та економічна дипломатія розглядаються як тотожні за змістом та функціями поняття, в інших – розмежовуються торговельна та комерційна дипломатія [7].

Держави повинні виступати співініціаторами та координаторами стратегічних векторів розвитку економічної дипломатії усіх залучених акторів. Наприклад, в Україні була прийнята Стратегія розвитку публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025, де значна увага відведена економічній дипломатії. Зокрема, у Стратегії визначено, що основними завданнями в сфері економічної дипломатії є: інформування міжнародних підприємницьких кіл та потенційних іноземних партнерів про інвестиційні, експортні можливості, позитивні результати економічних реформ, поліпшення умов для ведення підприємництва в Україні; проведення інформаційних кампаній та заходів, спрямованих на створення та підтримку позитивного туристичного іміджу держави, а також інших заходів, затверджених генеральними директивами відділів економічної дипломатії ЗДУ» [8].

Як показує світовий досвід, для підтримання вимог економічної дипломатії країни можуть впроваджувати наступні успішні стратегії: залучення більшою мірою представників, ніж чиновників; залучення недержавних акторів, таких як приватні фірми, організації громадянського суспільства до процесів економічної дипломатії; впровадження та заохочення принципу прозорості для розширення розуміння та підтримки економічної дипломатії; використання міжнародних інституцій для просування як внутрішніх, так і зовнішніх цілей і для того, щоб зробити систему більш інклюзивною [9].

Так, у своєму дослідженні [10] науковців деталізують стереотипи щодо дипломатії (зокрема, що «дипломатією займаються тільки дипломати», «дипломатія стосується тільки перемовин та добровільної співпраці, а не системи правил та прийнятих зобов'язань», «дипломатія є слабкою діяльністю в частині досягнення завдань, бо примирення призводить лише до безглузких компромісів», дипломатія є елітарною, куди можуть потрапити привілейовані, «дипломатія закрита і непрозора»), та наводять аргументи, що ці стереотипи не стосуються економічної дипломатії. Тому

автори [10] пропонують визначати економічну дипломатію не через призму її інструментів, а «через економічні питання, які формують її змістове наповнення», бо «в економічній дипломатії прогрес, зазвичай, досягається переконанням і взаємною згодою, а не конфронтацією», хоча економічна дипломатія часто конфронтаційна і може дійти до межі конфлікту» [10]. Українська дослідниця Грущинська Н. у такому випадку говорить про креативну економічну дипломатію, яка «може бути і агресивного, і миролюбного характеру» [11].

Економічна дипломатія на сьогодні виступає важливим каталізатором економічного прогресу не лише окремих країн, але й глобальної економіки, невід'ємним елементом зовнішньої політики для підвищення міжнародної конкурентоспроможності, інвестиційної та туристичної привабливості країни, зростання її зовнішньоторговельної активності, відкриття нових виробництв та створення нових робочих місць. І не можна оминути увагою її роль у забезпеченні національної безпеки країни та забезпечення її національних інтересів країни, про що наголошують вітчизняні та зарубіжні дослідники. Професор В. Рокоча, досліджуючи безпекове значення економічної дипломатії та обґрунтовуючи вплив її інструментів на функціональні складові економічної безпеки держави, зазначає, що економічна дипломатія «виступає одночасно і як інструмент стимулювання світових товарно-інвестиційних потоків, і як фактор захисту національних інтересів та забезпечення економічної безпеки держав» [12]. О. Горбачук обґрунтовує, «що функції сучасної економічної дипломатії пов'язані з інвестиційно-інноваційною, зовнішньоекономічною, енергетичною, фінансовою та іншими складовими економічної безпеки, які безпосередньо й опосередковано впливають на всю сукупність цих складових, а отже, на загальний рівень економічної безпеки держави» [13].

У той же час, окремі автори акцентують увагу на інші функції економічної дипломатії – застосування санкцій для усунення несправедливих умов торгівельної або інвестиційної діяльності. Дослідники обґрунтовують таку позицію наступним чином: «якщо дипломатичні зусилля не спроможні запобігти війні між двома або кількома країнами, економічні санкції як інструмент дипломатії можуть застосовуватися й спрямовуватися на торгівлю, компанії, фінансові сектори та навіть окремих осіб країни-супротивника, щоб перешкодити доступу цієї країни до глобальної економіки» [14].

Безперечно, роль економічної дипломатії є очевидною для країн із високим рівнем інвестиційної та торговельної активності, для малих і середніх підприємств, які намагаються вийти на ринки інших країн, для мультинаціональних компаній, які посилюють свою присутність у світі.

Економічна дипломатія багатьох розвинених країн ґрунтується на стратегічних документах держави і є вмонтованою у загальні стратегії зовнішньоекономічного розвитку країни та розвитку профільних інституцій. Наприклад, Стратегія економічної дипломатії Кіпру є складовою Стратегічного плану МЗС на 2021-2023 роки та охоплює та стратегічні завдання: збільшення експорту з країни та присутності кіпрського бізнесу на зовнішніх ринках, важливим елементом яких є надання підтримки експортерам, організація ділових місій за кордон, діяльність бізнес-асоціацій, тощо; залучення ПІІ, спрямованих на підвищення ефективності розвитку нових індустрій та інноваційності національної економіки; просування та формування національного бренду Кіпру за кордоном, формування репутації країни [15].

В останні десятиліття країни світу конкурують за реалізацію своїх економічних інтересів в африканських країнах. Але, водночас, спостерігається велика активність формування стратегічних підходів до економічної дипломатії з позицій самих африканських країн. Серед країн, яка має стратегію економічної дипломатії, є Руанда. Так, економічна дипломатія Руанди використовується як додатковий інструмент довгострокового сталого розвитку країни та спрямована на «створення сталого добробуту з наголосом на ефективне приватно-державне партнерство» [16]. На рис. 1 наведено пріоритетні напрями економічної дипломатії Руанди та ключові стратегічні цілі. Високі ризики зберігаються для реалізації 1, 2 і 5 напрямків (геополітичні виклики, існування бар'єрів в торгівлі, передусім нетарифних, сповільнення туристичної та ділової активності через пандемію, відсутність належної координації в реалізації економічної дипломатії), для напрямку 3 і 4 ризик є

середнім (труднощі інформаційного характеру та належного доступу до інформації країн-партнерів, недостатнє залучення до обміну через Торговий портал, обмежені можливості перемовин між державою та недержавними акторами). Водночас, розроблена дорожня карта економічної дипломатії Руанди дасть можливість для поступового досягнення поставлених цілей та визначених завдань, залучення основних учасників для оптимального використання ресурсів та реалізації національних економічних інтересів.

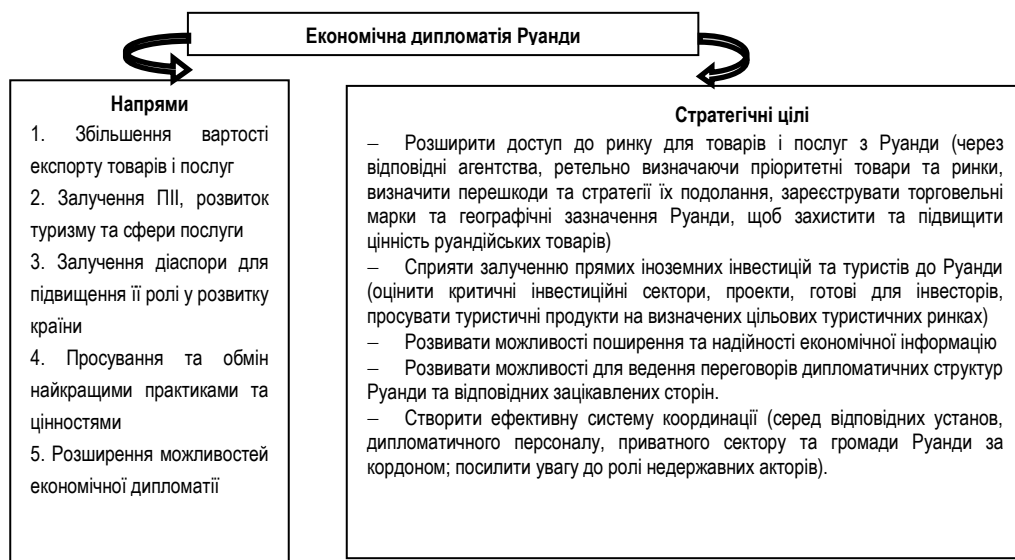

Рис. 1. Пріоритетні напрями економічної дипломатії Руанди та стратегічні цілі [16]

Камбоджа, яка відчула на собі весь вплив геополітичних та геоекономічних змін, проявила велику активність «у підтримці та зміцненні міжнародного партнерства для забезпечення економічного зростання, довгострокової стійкості та інклюзивного та стійкого відновлення» [17]. З метою активного просування на зовнішні ринки була прийнята, завданням якої є перетворення викликів на можливості для країни. Відповідно до Стратегії економічна дипломатія розглядається як «зв'язок між зовнішньою політикою та дипломатією та розвитком національної економіки. Це об'єднання економічних аспектів у зовнішню політику та використання дипломатичних механізмів для просування економічних інтересів шляхом співпраці з національними та міжнародними акторами, а також з іншими країнами по всьому світу» [17]. Основною місією економічної дипломатії є перетворення Камбоджі до 2030 р. на країну з доходом вищим середнього та до 2050 р. з високим доходом, а її цілями є сприяти: міжнародній торгівлі; залученню прямих іноземних інвестицій; розвитку туризму; культурним і спортивним обмінам [17].

Економічна дипломатія Японії має свої особливості, як і загалом зовнішня політика країни, та виступає як невід'ємний елемент геоекономічної стратегії, охоплюючи зміни у внутрішньому середовищі та реформи та інтеграцію й утримання позицій у багатосторонньому середовищі. Для Японії економічна дипломатія це комплексний інструментарій забезпечення країни економічного процвітання, політичної стабільності і національної безпеки [18], який поєднує комерційну (включаючи туристичну промоцію країни), торговельну та фінансову дипломатію, інструменти співпраці з метою розвитку та санкційні заходи. Безпекова політика та реалізація національних інтересів стали поштовхом до залучення недержавних акторів до реалізації основних напрямів

економічної дипломатії країни.

Оцінюючи складність процесів глобальної інтеграції Уряд Японії схвалив «Стратегію відродження Японії 2016» («Стратегія зростання»), де великий акцент було зроблено на підвищенні присутності країни на закордонних ринках через японські компанії та громадян. «Зміцнення економічної дипломатії як засобу стимулювання зростання японської економіки розглядається як один із трьох стовпів зовнішньої політики Японії» [19], реалізацію якої підтримують державні та недержавні актори, зокрема, Рада сприяння прямим іноземним інвестиціям в Японії, дипломатичні місії за кордоном, Японська організація зовнішньої торгівлі, тому економічна дипломатія реалізовується у наступних напрямках: «нормотворення для підтримки вільних і відкритих глобальних економічних систем, підтримка розширення бізнесу японських компаній за кордоном шляхом просування державно-приватного партнерства та сприяння ресурсній дипломатії разом із прямими інвестиціями в Японію» [19].

Економічна дипломатія залишається і серед пріоритетів зовнішньої політики США, і ця увага обґрунтовується тими принципово новими умовами ведення бізнесу з якими зіткнулися американські компанії в останнє десятиліття, адже їхня діяльність керується глобальними ланцюжками створення вартості та інтегрованими глобальними виробничими мережами, які постійно прагнуть до підвищення ефективності. Ці компоненти зараз є основними факторами успіху бізнесу на міжнародному рівні і, таким чином, створення нових робочих місць у країні» [20].

Зростаюча конкуренція на зовнішніх ринках за ринки збуту та інвестиційні ресурси стали поштовхом до прийняття у 2019 р. Закону «Про сприяння американському бізнесу за допомогою дипломатії», в якому зазначається, що «відповідно до Стратегії національної безпеки Сполучених Штатів Америки від 2017 року, збереження нашої позиції як провідного економічного суб'єкта світу зміцнює нашу здатність використовувати інструменти економічної дипломатії на благо американців» [21].

Основними елементами програми економічної/комерційної дипломатії США було визначено наступні [22]:

1. Міжнародна торгівля та економіка мають бути головними пріоритетами для США. При цьому слід врахувати прорахунки, які є зовнішній стратегії країни, та необхідність інституційно забезпечення економічної дипломатії на основі залучення державних та недержавних акторів.

2. Особиста участь керівників вищого рівня у реалізації основних напрямів економічної дипломатії, в тому числі брати участь в торговельних місіях та здатними вести економічних діалог, бо погоджуємося з тезою, що «ефективна економічна/комерційна дипломатія — це більше про лідерство, дипломатію та важку роботу, ніж про економічну політику чи деталі комерційного контракту» [22].

3. Ефективне партнерство Міністерства торгівлі та Державного департаменту, між якими тривалий період часу було суперництво та конфронтація. Цей підхід є надзвичайно важливим, бо у більшості країн світу сході структури працюють у тісній співпраці, щоб захистити торговельні та інвестиційні інтереси країни. Приємно, що події останніх років в США демонструють певну консолідацію інституцій та міжвідомчу співпрацю, щоб збільшити присутність країни на світових ринках та залучити інвесторів.

4. Для реалізації напрямків економічної дипломатії потрібно зусилля Уряду у різних сферах, бо це не лише зусилля держави/комерції.

5. Залучати до економічної/комерційної дипломатії штати та міста.

6. Американський бізнес має широкий спектр завдань у сьогоднішній і завтрашній глобальній економіці, тому потрібний комплексний підхід до їх підтримки.

Очевидно, що усі без виключення країни перебувають в пошуку інструментів забезпечення економічного зростання. Економічна дипломатія Данії передбачає тісну співпрацю держави та приватних зацікавлених освіті, активну участь громадянського суспільства та охоплює не лише міжнародну діяльність датських підприємств та представників бізнес кіл, а й активності в міжнародних та регіональних організаціях, в тому числі СОТ, ЄС, МОП, на економічних та інших

форумах. Економічна дипломатія Данії робить основний акцент на інтернаціоналізація данських компаній та формування інноваційного партнерства. В Данії була прийнята Урядова стратегія економічної дипломатії 2018-2022 рр., яка стала важливим доповненням до секторальних експортних стратегій [23], та охопила ініціативи щодо посилення консультативної підтримки данських компаній, впровадження інноваційних платформ, розширення доступу до нових технологій та бізнес-моделей. Особливістю сучасної економічної дипломатії Данії є запроваджений Урядом потрібний результат: поєднання «прагнення країни до сильної економіки та збільшення робочих місць у Данії з її амбіціями щодо глобального зеленого, цифрового та соціально стійкого глобального переходу та більш справедливого світу, який характеризується добрими та гідними умовами праці на всіх напрямках» [24]. Міністерство закордонних справ активно залучене до реалізації основних напрямів економічної глобалізації, проте важливий акцент зроблено на залучення таких державно-приватних консорціумів як State of Green, HealthcareDenmark, Creative Denmark, Food Nation, Digital Hub Denmark до забезпечення присутності товарів та послуг з Данії на світових ринках; активізовано зусилля 14 інноваційних кластерів щодо підвищення експортних можливостей компаній та просування на світові ринки сильних позицій країни; запропоновано нові інструменти стимулювання активності малого і середнього бізнесу; створена платформа virksomhedsguiden.dk, сформовано 28 місій за кордоном із 67 радниками. Ці важливі ініціативи викладені Плані дій економічної дипломатії на 2022–2023 роки [24].

Серед європейських країн акцентуємо увагу на Франції, яка, маючи непогані показники розвитку зовнішньої торгівлі та інвестиційної активності, розпочала побудову нової парадигми економічної дипломатії, важливість якої визнано на державному рівні. Як зазначають дослідники, «стратегія впровадження економічної дипломатії впливає з документу під назвою «Зробити економічну дипломатію пріоритетом», розповсюдженого під час Конференції послів 2012 р.» [25], водночас задають риторичне запитання: «Нова парадигма французької дипломатії чи винахід колеса?», бо вважають, що цей напрям дипломатії не є новим для Франції, бо ще з XII ст. «економічні фактори дуже часто лежали в основі дипломатичних дій Королівства, демонструючи таким чином нероздільну природу політичної та комерційної сфер» [25]. Безперечно, не можна заперечувати історичні надбання дипломатії країни, але економічна дипломатія в останнє десятиліття набуває нових рис з огляду на ускладнення геополітичної та гео економічної ситуації у світі.

Міністерством Європи та закордонних справ Франції економічна дипломатія визначена як політичний пріоритет, а її основними цілями є: підтримка експорту французьких компаній на зовнішні ринки, залучення іноземних інвестицій, які дадуть можливість створити нові робочі місця, адаптація європейського законодавства та міжнародної нормативної бази на національних інтересів країни, просування національних компаній та стартапів [26].

Аналітичний центр Terra Nova у 2017 р. опублікував дослідження [27] щодо майбутнього французької економічної дипломатії і за його результатами запропонував наступні пріоритетні пропозиції для розвитку:

1. Покласти відповідальність за французьку економічну дипломатію на одне міністерство, скоротивши кількість органів які, забезпечують її регулювання (на даний час саме є інституція, яка відповідає за цей напрям);

2. Створити інституцію, яка б сприяла підтримці довгострокових іноземних інвесторів;

3. Встановити барометр для вимірювання внутрішньогалузевої солідарності з метою визначення великих компаній, які мають найкращу співпрацю з малим і середнім бізнесом, та активізувати державну підтримку;

4. Запровадити показники для оцінки ефективності системи економічної дипломатії [27].

Особлива увага до економічної дипломатії отримала й інституційну підтримку. Так, у 2019 р. у Міністерстві на базі Директорату з питань бізнесу та міжнародної економіки було створено Директорат економічної дипломатії, у серу відповідальності якого віднесено і туристичну сферу.

Саме зазначене Міністерство через мережу дипломатичних представництв за кордоном у тісній співпраці із Business France акумулює ініціативи економічної дипломатії, просуває імідж Франції у світі. Одним з прикладом таких ініціатив може бути щорічний Саміт «Choose France», який започаткований у 2018 р. для підвищення впізнаваності, ділової активності та інвестиційної привабливості Франції, і як результат – впровадження нових інвестиційних проектів (протягом перших трьох самітів було анонсовано 35 таких проектів) та створення робочих місць (наприклад, на четвертому Саміті було анонсовано створення 7000 робочих місць). Цей захід дозволяє зібрати світових інвесторів та бізнесменів, провести презентацію основних реформ у французькій економіці з метою покращення інвестиційного клімату. Четвертий Саміт відбувся у червні 2021 р. і основна увага була зосереджена на економічному відновленні Франції після пандемії, підтримання стійкості та переходу до екологічних виробництв (було анонсовано на 24% проектів більше, ніж у 2020 р.). У липні 2022 р. на п'ятому Саміті 14 великих інвесторів заявили про свої рішення інвестувати в економіку Франції 6,7 млрд євро через проекти в різних сферах та створити 4000 робочих місць. Серед масштабних проектів слід виокремити проект мегафабрики GlobalFoundries (Сполучені Штати) та STMicroelectronics (Швейцарія) обсягом 5,7 млрд євро та із створення 1000 робочих місць, за проектом FedEx (Сполучені Штати), який є важливим гравцем у сфері логістики та транспорту, запланував створити 1200 нових робочих місць [28].

Пандемія Covid-19 змістила певний акцент на представництва Торгово-промислової палати за кордоном (зараз функціонує 119 представництв у 94 країнах), які на той час, за умов обмеження переміщення між країнами, виявилися дієвою інституцією для реалізації економічних інтересів Франції [29]. Саме з початком пандемії на адресу Business France посипалося багато звинувачень у неефективності щодо залучення масштабних іноземних інвестицій в економіку Франції, проте уряд вживав необхідних заходів щодо представлення Франції на світових ринках, проведення виставкової діяльності та відновлення експортних можливостей у постковідний період для збільшення міжнародної присутності. Business France – це національне агентство, яке було створено у 2015 р. шляхом об'єднання UBIFRANCE та Invest in France. Основна місія полягає у підтримці реалізації наступних завдань:

- допомога в міжнародному розвитку компаній та їх експорті;
- інформувати та підтримувати іноземних інвесторів у Франції;
- сприяти привабливості та економічному іміджу Франції, її компаній та територій;
- управління та розвиток міжнародного волонтерства в компаніях (VIE);
- міжнародна співпраця [30].

Серед тих, хто підтримує реалізацію інструментів економічної дипломатії є і OSCI – оператори міжнародної торгівлі, які об'єднані в федерацію і сприяють міжнародному розвитку та довгостроковій підтримці підприємств. Завданням є надання спеціалізованих послуг, які полягають у тому, щоби: «підтримувати стратегічне мислення; забезпечити безперервність своїх експортних операцій та міжнародних дій; продовжити міжнародне розширення компаній в інших країнах; реагувати на надзвичайні ситуації на експортних ринках; пропонувати додаткові послуги, необхідні для інтернаціоналізації» [31].

Дослідники французької економічної дипломатії пропонують матрицю впливу економічної дипломатії, яка дозволяє визначити стратегічні пріоритети та скоротити ті сфери, які не є конкурентоспроможними для Франції, та пропонують інтегрувати до неї торгівлю послугами [27].

Економічна дипломатія повинна бути зосереджена на переформатуванні зовнішньоторговельних відносин та відновленні національних економік відповідно до змін у глобальному управлінні та появи нових гравців, як мають різні інтереси та мотивацію [32].

Погоджуємося з дослідниками, що «сила Франції та її вплив за кордоном також залежать від експорту її продукції, міжнародного розподілу її товарів і послуг, а також від її здатності впливати на Європейський Союз під час багатосторонніх торгових переговорів» [33], хоча це стосується усіх країн, які намагаються за допомогою інструментів економічної дипломатії протистояти зовнішнім

викликам й зберегти свої безпекові та економічні інтереси у світі. Разом з тим, глобальні трансформації показали, що і Франція, і інші європейські країни шукають нові майданчики для економічної дипломатії поза ЄС.

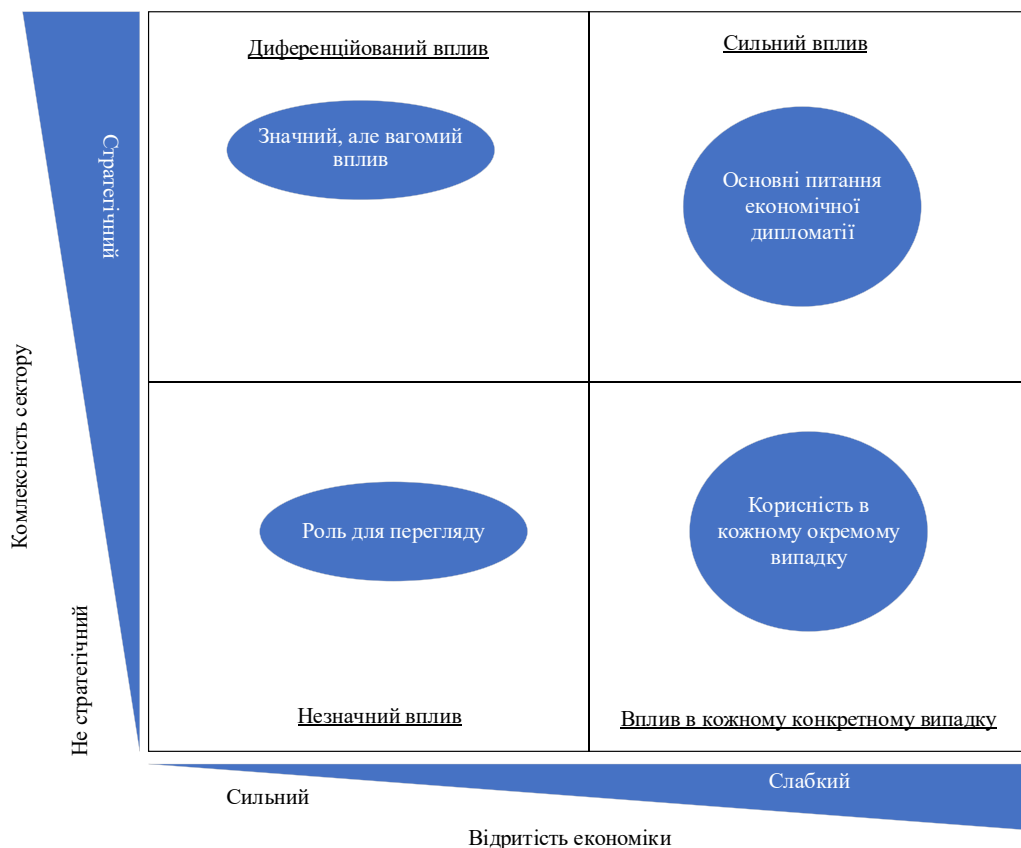

Рис. 2. Матриця впливу економічної дипломатії [27]

Висновки і перспективи.

Економічна глобалізація стає домінуючою тенденцією у світі. Незалежно від ступеня економічного розвитку та залучення у глобальну систему міжнародних економічних відносин, кожна країна прагне максимально реалізувати свій економічний потенціал, залучити зовнішні ресурси, забезпечити економічне зростання національної економіки та прогрес. Причин цьому є кілька і особливо гостро вони проявилися в останні кілька років. Перш за все, зростає глобальна конкуренція, але все частіше країни, не дивлячись на прийняті зобов'язання, порушують їх та правила торгівельної та інвестиційної діяльності. На доповнення глобальним дестабілізуючим чинником стала пандемія COVID-19, яка зруйнувала логістичні маршрути, традиційні торговельні зв'язки, «заморозила» міжнародний туризм, поставила економіку на паузу. У 2022 р. війна росії в Україні внесла значні зміни у світовий економічний порядок, супроводжувалася переформатуванням географічної структури міжнародної торгівлі та санкційним тиском, спричинила негативний вплив на глобальну економіку, яка почала повільний процес відновлення після пандемії. Водночас, стало очевидним, що багатостороння система торгівлі не завжди є ефективною через

значні розбіжності між країнами, незважаючи на тривалий процес перемовин, а швидка зміна глобального середовища потребує прийняття швидких, але ефективних рішень від країни щоби забезпечити безпеку, стійкість до зовнішніх викликів, зменшити соціальні виклики, підтримати зовнішньоторговельну відкритість та інвестиційну привабливість.

Тому економічна дипломатія в реаліях сьогодення виступає дієвим механізмом посилення міжнародного партнерства та розвитку державно-приватного партнерства для забезпечення соціально-економічного розвитку та прогресу, стимулювання експортного просування товарів і послуг на світові ринки та диверсифікації експорту, формування позитивного інвестиційного іміджу країни, забезпечення покращення туристичної привабливості. Більшість країн світу уже переглянули свої концепції економічної дипломатії з метою підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національних економік, а деякі з них, окрім визначення економічної дипломатії складовою зовнішньої політики, сформулювали стратегії економічної дипломатії.

Для України в останній рік зростає роль економічної дипломатії, тому її базові концепти потребують подальшого дослідження та системного бачення, реалізації інституційного формування комунікативної політики держави та налагодження стратегічних комунікацій, просування пріоритетних компонент іміджевої політики тощо.

Список використаних джерел

1. Denécé Éric. Diplomatie économique et compétition des États. *Géoeconomie*. 2011. №56. P. 71-78. URL : <https://www.cairn.info/revue-geoeconomie-2011-1-page-71.htm>
2. Фліссак К.А. Глобалізація і нові виклики економічній дипломатії. *Економічний часопис-XXI*. 2012. № 1-2. С. 8-11.
3. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи : монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
4. Badie Bertrand. La diplomatie de connivence. Les dérives oligarchiques du système international. *L'impératif de gouvernance. La Découverte*. 2013. URL : <https://www.cairn.info/la-diplomatie-de-connivence--9782707176660-page-157.htm>
5. Guilbaud Auriane. Diplomacy by Non-State Actors. URL : <https://www.springerprofessional.de/en/diplomacy-by-non-state-actors/17367914>
6. Szatlach Maria Ewa. The importance of economic diplomacy in the era of globalization (the case of China). 2015. URL : <https://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/4200>
7. Кравчук Н., Луцишин О. Фінансова дипломатія у міждисциплінарному дискурсі. *Світ фінансів*. 2021. №2 (67). С. 129-144.
8. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. URL : <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
9. Bayne Nicholas. Financial Diplomacy and the Credit Crunch: The Rise of Central Banks. *Journal of International Aff airs*. 2008. Vol. 62, №1. P. 1-16. URL : https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/jia/v62i2/f_0022015_18172.pdf
10. Bayne Nicholas, Woolcock Stephen. The New Economic Diplomacy Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations. 2003. URL : https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/oeffentliches-recht/lehrende/bolewski/dokumente/7__Culture_Language/Bayne_Woolcock_the_new_economic_diplomacy.pdf
11. Грущинська Н. М. Економічна дипломатія як потужний інструмент подолання конфліктогенності країн. *Економічний нобелівський вісник*. 2016. № 1. С. 85–90. URL у: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2016_1_12.
12. Рокоча В. В., Горбачук О. І. Місце економічної дипломатії в системі економічної безпеки держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №2 (54). С. 110–118.
13. Горбачук О.І. Економічна дипломатія в забезпеченні економічної безпеки держави. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки). ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2017. URL : <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/disertatsiji-avtoreferati-vidguki/ekonomichna-diplomatiia-v-zabezpechenni-ekonomichnoi-bezpeky-derzhavy>
14. Mehmet Ali Özçobanlar. Türkiye's Economic Diplomacy: Enhancing the Impact and Coherence of Türkiye's External Actions as an Emerging Strategy. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*. 2022. № 3.

URL : <https://journalse.com/turkiyes-economic-diplomacy-enhancing-the-impact-and-coherence-of-turkiyes-external-actions-as-an-emerging-strategy/>

15. Strategy for economic diplomac 2021-2023. Ministry of Foreign Affair. Republic of Cyprus. URL : <https://mfa.gov.cy/mfa%20stratigiki%20oikonomikis%20diplomatias%20eng.pdf>

16. Economic Diplomacy Strategy. Grow Global. Republic of Rwanda. URL : <https://repository.uneca.org/handle/10855/47142>

17. Economic diplomacy strategy 2021-2023. The Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation. Kingdom of Cambodia. 13 January 2021. URL : [https://www.mfaic.gov.kh/files/uploads/S2QKPXXAOTPW/\[En\]_Economic_Diplomacy_Strategy.pdf](https://www.mfaic.gov.kh/files/uploads/S2QKPXXAOTPW/[En]_Economic_Diplomacy_Strategy.pdf)

18. Maaïke Okano-Heijmans. Economic Diplomacy. Japan and the Balance of National Interests. *Diplomatic Studies*, Volume: 9. 2013.

19. Economic Diplomacy. Recognition of the Economic Situation and Japan's Economic Diplomacy. DIPLOMATIC BLUEBOOK. 2017. 287-324. URL : <https://www.mofa.go.jp/files/000290288.pdf>

20. Support for American Jobs, Part I: Requirements for Next Generation Commercial Diplomacy Programs. May 2016. URL : <https://www.academyofdiplomacy.org/wp-content/uploads/2016/01/SupportForAmericanJobs.pdf>

21. Championing American Business Through Diplomacy Act of 2019. URL : <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/1704/text>

22. Donnelly Shaun, Crocker Daniel. Six Elements of Effective Economic/Commercial Diplomacy. URL : <https://afsa.org/six-elements-effective-economic-commercial-diplomacy>

23. Government Strategy for Economic Diplomac. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. URL : <https://mfa.gov.cy/MFA%20STRATIGIKI%20OIKONOMIKIS%20DIPLOMATIAS%20ENG.pdf>

24. The Government's Action Plan for Economic Diplomacy 2022–2023. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. URL : <https://ghana.um.dk/en/-/media/country-sites/ghana-en/the-trade-council/the-governments-action-plan-for-economic-diplomacy-2022-2023.ashx>

25. Berlat Guill. Le mirage de la «diplomatie économique». AFRI, Volume XIX, 2018. URL : <https://www.afri-ct.org/article/le-mirage-de-la-diplomatie-economique/>

26. La diplomatie économique : une priorité politique. URL : <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-economique-et-commerce-exterieur/>

27. Bouzidi Abdeldjellil, Hardy Antoine. La diplomatie économique : une priorité politique pour le prochain quinquennat? 2017. URL : <https://tnova.fr/economie-social/finances-macro-economie/la-diplomatie-economique-une-priorite-politique-pour-le-prochain-quinquennat/>

28. Sommet Choose France. 5e édition. Dossier de presse. 11 juillet 2022. Versailles. URL : <https://www.gouvernement.fr/upload/media/content/0001/03/2713c484ecddc27871337979749372b8921aadbe.pdf>

29. Rapport d'Activité 2021 des CCI Françaises à l'International. <https://www.cci-france-international.org/qui-sommes-nous/nos-publications/n/rapport-dactivite-2021-1.html>

30. *Business France. Nos Missions.* URL : <https://www.businessfrance.fr/qui-sommes-nous>

31. L'OSCI. URL : <https://osci.trade/la-federation/losci/>

32. Kateb Alexandre. La diplomatie économique des nouvelles puissances. January 2010. URL : https://www.researchgate.net/publication/206730391_La_diplomatie_economique_des_nouvelles_puissances

33. Badel Laurence. Pour une histoire de la diplomatie économique de la France. Vingtième Siècle. Revue d'histoire. 2006. №2 (90). 3. 169-185. URL : <https://www.cairn.info/revue-vingtieme-siecle-revue-d-histoire-2006-2-page-169.htm>

Статтю отримано: 08.11.2022 / Рецензування 23.12.2022 / Прийнято до друку: 30.12.2022

Iryna Ivashchuk

Doctor of Economics, professor

Professor at the department of international economics

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

E-mail: i.ivashchuk@wunu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4906-799X

Vitaliy Zapukhlyak

Ph.D. (in Economics)

doctoral student at the department of international economics

E-mail: vitaliyzapukhlyak@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8976-4477

Oleh Ivashchuk

applicant for higher education PhD degree

West Ukrainian National University

Ternopil, Ukraine

E-mail: i.ivashchuk@wunu.edu.ua

ECONOMIC DIPLOMACY AS A DETERMINANT OF ECONOMIC PROGRESS AND A STRATEGIC PRIORITY FOR THE DEVELOPMENT OF COUNTRIES

Abstract

Introduction. Under the influence of global transformations in the world, both economic processes and the system of international relations are undergoing changes. Accordingly, modern diplomacy acquires new features, its forms and methods of conduct change, the way of presenting information about one's intentions or rejection of certain phenomena, despite the obligation to comply with protocol requirements. Therefore, the current issue is the scientific substantiation of the conceptual foundations of economic diplomacy and its role in implementing the strategic priorities of the countries' development and ensuring their economic progress.

Methods. The research methodology is based on a systemic approach, according to which the tools and methods of economic diplomacy and the economic progress and strategic development of states are considered in a close relationship and causality. To solve the research tasks, both general scientific and special methods of scientific research were used, in particular: the method of going from the abstract to the concrete, analysis and synthesis, generalization and analogy, conceptual and logical analysis, the historical method in combination with the methods of empirical research and international comparative studies.

The results. The role of economic diplomacy in the economic development of countries is substantiated. Conceptual approaches to the concept of "economic diplomacy" are defined, and its role in the implementation of the strategic priorities of the countries' development is revealed. It is argued that economic diplomacy acquires a new character and covers wider areas. It is substantiated that the processes of economic integration force more active use of the tools of economic diplomacy. The peculiarities of the experience of some countries in the implementation of strategic development priorities using the tools of economic diplomacy are revealed. The strategic vectors and goals of economic diplomacy in promoting the national interests of countries are outlined. As a result of the conducted research, the conceptual foundations of economic diplomacy were scientifically substantiated; its role in implementing the strategic priorities of the development of individual countries and ensuring their economic progress is argued; the strategic vectors and goals of economic diplomacy in promoting the national interests of states are outlined.

Discussion. The obtained research results can be used for further scientific developments regarding the improvement of the theoretical basis of economic diplomacy and its influence on economic progress.

Keywords: economic diplomacy, economic progress, tools of "soft power", commercial diplomacy, national interests, strategies of economic diplomacy.

References

1. Denécé Éric. (2011). Diplomatie économique et compétition des États. *Géoéconomie*. 56, 71-78. Retrieved from: <https://www.cairn.info/revue-geo-economie-2011-1-page-71.htm>
2. Flissak, K.A. (2012). Hlobalizatsiia i novi vyklyky ekonomichni dyplomatii [Globalization and new challenges of economic diplomacy]. *Ekonomichni chasopys-XXI* [Economic journal-XXI], 1-2, 8-11.
3. Sharov, O.M. (2019). *Ekonomichna dyplomatii: osnovy, problemy ta perspektyvy* [Economic diplomacy: basics, problems and prospects]. Kyiv: NISD.
4. Badie, Bertrand. (2013). La diplomatie de connivence. Les dérives oligarchiques du système international. L'impératif de gouvernance. *La Découverte*. Retrieved from: <https://www.cairn.info/la-diplomatie-de-connivence--9782707176660-page-157.htm>
5. Guilbaud, Auriane. Diplomacy by Non-State Actors. Retrieved from: <https://www.springerprofessional.de/en/diplomacy-by-non-state-actors/17367914>

6. Szatlach, Maria Ewa. (2015). The importance of economic diplomacy in the era of globalization (the case of China). Retrieved from: <https://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/4200>
7. Kravchuk, N. & Lutsyshyn, O. (2021). Finansova dyplomatiia u mizhdystsyplinarnomu dyskursi [Financial diplomacy in interdisciplinary discourse]. *Svit finansiv [World of Finance]*, 2 (67), 129-144.
8. Stratehiia publichnoi dyplomatii Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy na 2021–2025 roky [Public diplomacy strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for 2021–2025]. Retrieved from: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
9. Bayne, Nicholas. (2008). Financial Diplomacy and the Credit Crunch: The Rise of Central Banks. *Journal of International Affairs*, 62 (1), 1-16. Retrieved from: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/jia/v62i2f_0022015_18172.pdf
10. Bayne, Nicholas & Woolcock, Stephen. (2003). The New Economic Diplomacy Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations. Retrieved from: https://www.jura.fu-berlin.de/fachbereich/einrichtungen/oeffentliches-recht/lehrende/bolewski/dokumente/7__Culture_Language/Bayne_Woolcock_the_new_economic_diplomacy.pdf
11. Hrushchynska, N.M. (2016). Ekonomichna dyplomatiia yak potuzhnyi instrument podolannia konfliktohennosti krain [Economic diplomacy as a powerful tool for overcoming the conflict potential of countries]. *Ekonomichnyi nobelivskiy visnyk [Economic Nobel Herald]*, 1, 85–90.
12. Rokocha, V.V. & Horbachuk, O.I. (2019). Mistse ekonomichnoi dyplomatii v systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy [The place of economic diplomacy in the system of economic security of the state]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» [Scientific notes of the “KROK” University]*, 2 (54), 110–118.
13. Horbachuk, O.I. (2017). Ekonomichna dyplomatiia v zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky derzhavy [Economic diplomacy in ensuring the economic security of the state]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata ekonomichnykh nauk za spetsialnistiu 21.04.01 – ekonomichna bezpeka derzhavy (ekonomichni nauky) [Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of economic sciences, specialty 21.04.01 - economic security of the state (economic sciences)]. VNZ «Universytet ekonomiky ta prava «KROK», Kyiv.*
14. Mehmet, Ali Özçobanlar. (2022). Türkiye's Economic Diplomacy: Enhancing the Impact and Coherence of Türkiye's External Actions as an Emerging Strategy. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, 3. Retrieved from: <https://journalse.com/turkiyes-economic-diplomacy-enhancing-the-impact-and-coherence-of-turkiyes-external-actions-as-an-emerging-strategy/>
15. Strategy for economic diplomac 2021-2023. Ministry of Foreign Affair. Republic of Cyprus. Retrieved from: <https://mfa.gov.cy/mfa%20stratigiki%20oikonomikis%20diplomatias%20eng.pdf>
16. Economic Diplomacy Strategy. Grow Global. Republic of Rwanda. Retrieved from: <https://repository.uneca.org/handle/10855/47142>
17. Economic diplomacy strategy 2021-2023. The Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation. Kingdom of Cambodia. 13 January 2021. Retrieved from: [https://www.mfaic.gov.kh/files/uploads/S2QKPXXAOTPW/\[En\]_Economic_Diplomacy_Strategy.pdf](https://www.mfaic.gov.kh/files/uploads/S2QKPXXAOTPW/[En]_Economic_Diplomacy_Strategy.pdf)
18. Maaïke, Okano-Heijmans. (2013). Economic Diplomacy. Japan and the Balance of National Interests. *Diplomatic Studies*, 9.
19. Economic Diplomacy. Recognition of the Economic Situation and Japan's Economic Diplomacy. (2017). *DIPLOMATIC BLUEBOOK*. 287-324. Retrieved from: <https://www.mofa.go.jp/files/000290288.pdf>
20. Support for American Jobs. (2016). Part I: Requirements for Next Generation Commercial Diplomacy Programs. May. Retrieved from: <https://www.academyofdiplomacy.org/wp-content/uploads/2016/01/SupportForAmericanJobs.pdf>
21. Championing American Business Through Diplomacy Act of 2019. Retrieved from: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/1704/text>
22. Donnelly, Shaun & Crocker, Daniel. Six Elements of Effective Economic/Commercial Diplomacy. Retrieved from: <https://afsa.org/six-elements-effective-economic-commercial-diplomacy>
23. Government Strategy for Economic Diplomac. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. Retrieved from: <https://mfa.gov.cy/MFA%20STRATIGIKI%20OIKONOMIKIS%20DIPLOMATIAS%20ENG.pdf>
24. The Government's Action Plan for Economic Diplomacy 2022–2023. Ministry of Foreign Affairs of Denmark. Retrieved from: <https://ghana.um.dk/en/-/media/country-sites/ghana-en/the-trade-council/the-governments-action-plan-for-economic-diplomacy-2022-2023.ashx>
25. Berlat, Guill. (2018). Le mirage de la «diplomatie économique». *AFRI*, Volume XIX. Retrieved from: <https://www.afri-ct.org/article/le-mirage-de-la-diplomatie-economique/>

26. La diplomatie économique : une priorité politique. Retrieved from: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-economique-et-commerce-exterieur/>
27. Bouzidi, Abdeldjellil & Hardy, Antoine. (2017). La diplomatie économique : une priorité politique pour le prochain quinquennat? Retrieved from: <https://tnova.fr/economie-social/finances-macro-economie/la-diplomatie-economique-une-priorite-politique-pour-le-prochain-quinquennat/>
28. Sommet Choose France. 5e édition. Dossier de presse. 11 juillet 2022. Versailles. Retrieved from: <https://www.gouvernement.fr/upload/media/content/0001/03/2713c484ecddc27871337979749372b8921aadbe.pdf>
29. Rapport d'Activité 2021 des CCI Françaises à l'International. Retrieved from: <https://www.cci-france-international.org/qui-sommes-nous/nos-publications/n/rapport-dactivite-2021-1.html>
30. Business France. Nos Missions. Retrieved from: <https://www.businessfrance.fr/qui-sommes-nous>
31. L'OSCI. URL : <https://osci.trade/la-federation/losci/>
32. Kateb Alexandre. La diplomatie économique des nouvelles puissances. January 2010. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/206730391_La_diplomatie_economique_des_nouvelles_puissances
33. Badel, Laurence (2006). Pour une histoire de la diplomatie économique de la France. Vingtième Siècle. Revue d'histoire, 2 (90), 169-185. Retrieved from: <https://www.cairn.info/revue-vingtieme-siecle-revue-d-histoire-2006-2-page-169.htm>.

Received: 11.08.2022 / Review 12.23.2022 / Accepted 12.30.2022

